

Wysoka, 28 lutego 2024 r.

dr hab. Paweł Rudnicki, prof. UDSW
Uniwersytet Dolnośląski DSW we Wrocławiu
pawel.rudnicki@dsw.edu.pl

Recenzja dorobku habilitacyjnego dr Anny Młynarczuk-Sokołowskiej
(Wydział Nauk o Edukacji, Uniwersytet w Białymstoku)
ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika

Podstawy formalne sporządzenia niniejszej recenzji:

1. Ustawa z dnia 20 lipca 2019 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.z 2023. Poz. 742, z późn. zm.), art. 221 ust. 5 & art. 219 ust 1 pkt 2.
2. Decyzja Rady Doskonałości Naukowej z dnia 14 listopada 2023 r. w sprawie wyznaczenia części komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr Annie Młynarczuk-Sokołowskiej w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.
3. Pismo od przewodniczącego Rady Dyscypliny Pedagogika w Uniwersytecie w Białymstoku prof. Mirosława Sobeckiego w sprawie powołania do pełnienia funkcji Recenzenta w komisji habilitacyjnej powołanej w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr Anny Młynarczuk-Sokołowskiej w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Data powołania komisji habilitacyjnej: 14 grudnia 2023 r.
4. Dokumentacja przygotowana przez Habilitantkę: autoreferat, wykaz dorobku, monografia, udostępnione publikacje.

Niniejszą recenzję dorobku dr Anny Młynarczuk-Sokołowskiej (UwB) podzieliłem na trzy części. W pierwszej z nich omówię sylwetkę zawodową Habilitantki, w kolejnej odniosę się do monografii wskazanej jako dzieło habilitacyjne oraz dodatkowych publikacji. Część trzecia jest konkluzją mojej recenzji.

Część I: Sylwetka zawodowa Habilitantki dr Anny Młynarczuk-Sokołowskiej

Przebieg kariery zawodowej

Habilitantka jest od 18 lat związana z Uniwersytetem w Białymstoku (z Wydziałem Pedagogiki i Psychologii, od 2019 Wydziałem Nauk o Edukacji). Anna Młynarczuk-Sokołowska uzyskała tu tytuł zawodowy magistra pedagogiki (2006, promotor: prof. J. Nikitorowicz); stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika (2014, promotor: prof. J. Nikitorowicz). Ukończyła również Centrum Edukacji Nauczycieli UwB (2007). Ponadto jest absolwentką studiów podyplomowych dla pracowników naukowo-dydaktycznych i dydaktycznych w zakresie *Ochrony własności intelektualnej* (UW, 2011).

Pracę w Katedrze Edukacji Międzykulturowej Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku rozpoczęła w 2005 r. jako asystentka-stażystka. W 2006 r. została zatrudniona na stanowisku asystentki. Od 2016 roku pracuje na stanowisku adiunkta w Katedrze Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej, w Zakładzie Studiów Międzykulturowych i Regionalnych Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku.

Działalność dydaktyczna

Dr Anna Młynarczuk-Sokołowska od początku swojej kariery akademickiej aktywnie uczestniczy w procesie kształcenia studentów i studentek na Wydziale Nauk o Edukacji oraz w innych jednostkach UwB. Habilitantka prowadziła również wykłady w Centrum Edukacji Nauczycieli przy Uniwersytecie w Białymstoku, które były adresowane do studentów różnych kierunków nauczycielskich, takich jak filologia polska, angielska, matematyka, fizyka, oraz ćwiczenia w ramach studiów podyplomowych, skupiających się na wczesnym wspomaganie rozwoju dziecka i wsparciu rodziny. Od 2015 roku realizuje także zajęcia w języku angielskim, skierowane do polskich studentów oraz uczestniczących w programie Studiów Międzynarodowych i Erasmus+.

Kluczowe w jej działalności dydaktycznej jest rozwijanie kompetencji międzykulturowych i profesjonalnych u przyszłych pedagogów i nauczycieli, co osiąga poprzez angażowanie

studentów w dodatkowe inicjatywy i projekty, które często kończą się publikacjami skierowanymi do praktyków i zatrudnieniem studentów w szkołach.

Dr Anna Młynarczuk-Sokołowska aktywnie rozwijała swoje umiejętności dydaktyczne, nauczycielskie i akademickie poprzez pracę w różnych jednostkach naukowych, zarówno w Polsce, jak i w programach zagranicznych. Od momentu uzyskania stopnia doktora zrealizowała kilka programów zajęć dydaktycznych w uczelniach zlokalizowanych m.in. we Włoszech, Grecji i Hiszpanii, co pozwoliło jej na rozszerzenie warsztatu pracy dydaktycznej (wyjazdy w ramach programu E+). Brała również udział w licznych szkoleniach, rozwijając swoje kompetencje dydaktyczne oraz wiedzę merytoryczną. Dodatkowo, w latach 2013–2016 uczestniczyła w pracach Rady Programowej nowej specjalności *Pedagogika regionalna i międzykulturowa* na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, gdzie przygotowywała propozycje autorskich przedmiotów z zakresu edukacji międzykulturowej.

Doświadczenie dydaktyczne dr Anny Młynarczuk-Sokołowskiej wyraźnie świadczy o jej zaangażowaniu i pracowitości jako nauczycielki akademickiej. Podejmując się różnorodnych działań, funkcjonuje w nich jako: inicjatorka, koordynatorka i realizatorka licznych inicjatyw edukacyjnych i dydaktycznych. Część działań dotyczy również młodzieży szkolnej. Jej aktywność obejmuje między innymi programy takie jak „Przygody Innego” oraz „Zrozumieć Innego”, które służyły zarówno edukacji młodszych grup, jak i kształceniu kadry pedagogicznej. To pokazuje jej zdolność do twórczego podejścia do dydaktyki oraz umiejętność dostosowania się do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych. Dr A. Młynarczuk-Sokołowska jest wyraźnie zaangażowana w życie akademickie Uniwersytetu w Białymstoku, co w połączeniu z jej otwartością na nowe metody i podejścia, czyni jej dorobek dydaktyczny – jak się wydaje – znaczącym dla macierzystego Wydziału.

W kontekście doskonalenia dydaktycznego Habilitantka brała udział w kilku zagranicznych pobytach szkoleniowych i wizytach studyjnych (Belgia, Turcja, Portugalia, Hiszpania, Cypr, Izrael). Była uczestniczką programów typu Erasmus+, programów MNiSW, MEN. To ważne dla budowania współpracy międzynarodowej, poszerzania doświadczeń dydaktycznych.

Aktywność badawcza

Habilitantka jest bardzo aktywną badaczką. W dokumentacji ukazała dwanaście projektów badawczych (w różnym zakresie uczestnictwa), krajowych i zagranicznych, w których brała udział. Część była realizowana z udziałem finansowania zewnętrznego (instytucje krajowe i

zagraniczne). Różnorodna tematyka badawcza koncentruje się dookoła kategorii: edukacji międzykulturowej, kształcenia i rozwoju nauczycielskiego, szkoły oraz dzieciństwa. Efektem udziału w projektach były publikacje wyspecyfikowane w dokumentacji dr A. Młynarczuk-Sokołowskiej. W pięciu przypadkach, Habilitantka była kierowniczką projektów. Opis działań badawczych wymienionych w autoreferacie budzi uznanie.

Aktywność organizacyjna

Dr Młynarczuk-Sokołowska łączy działania naukowo-badawcze z aktywnościami organizacyjnymi. Jej działania mają na celu transfer wiedzy naukowej do praktyki edukacyjnej i są realizowane na różnych poziomach: lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym, często we współpracy z różnorodnymi instytucjami zaangażowanymi w edukację (podmioty edukacji formalnej i pozaformalnej). Habilitantka była zaangażowana w organizację wydarzeń konferencyjnych. Była również aktywna w uczelnianej i wydziałowej działalności organizacyjnej (dydaktyka, nauka, upowszechnianie wiedzy).

Poza UwB jest również zaangażowana w działania związane z pracą na rzecz środowisk naukowych: lokalnego, krajowego oraz międzynarodowego. Uczestniczy w działaniach wielu gremiów np. Sekcji Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej KNP PAN, Fundacji Otwartej Edukacji, International Association for Intercultural Education, Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku.

Aktywność konferencyjna

Dr Młynarczuk-Sokołowska regularnie bierze udział w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych, dzieląc się swoimi badaniami i doświadczeniami w dziedzinie edukacji międzykulturowej. Jej udział w tych wydarzeniach pozwala na prezentowanie wyników badań własnych, jak również na rozwój własnych kompetencji dydaktycznych i merytorycznych. Od momentu obrony doktoratu, dr Anna Młynarczuk-Sokołowska aktywnie uczestniczyła w 39 konferencjach i seminariach, zarówno międzynarodowych, jak i krajowych. Na tych wydarzeniach prezentowała referaty, komunikaty oraz postery naukowe. Brała udział w sekcjach plenarnych jako zaproszony gość. Angażowała się także w organizację konferencji, pełniąc role: członkini komitetu naukowego, sekretarz konferencji oraz koordynatorki warsztatów edukacyjnych. Bogata aktywność konferencyjna jest powiązana z rozwijanymi projektami badawczymi.

Aktywność publikacyjna

Habilitantka jest aktywną autorką publikacji naukowych, co potwierdza jej obecność w wielu czasopismach międzynarodowych i krajowych. Publikowała w takich czasopismach jak "Polish Journal of Educational Studies", "Universal Journal of Educational Research", czy "Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika". Jej prace dotyczą różnorodnych aspektów edukacji i pedagogiki, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji międzykulturowej. Jej monografia „Kulturowe konteksty dzieciństwa” jest ważną publikacją w jej dorobku naukowym, skupiającą się na funkcjonowaniu dzieci i młodzieży ze środowisk przymusowych migrantów w polskim systemie edukacji. Analizuje ona główne problemy dotyczące adaptacji kulturowej i doświadczeń edukacyjnych dzieci i młodzieży w nowym środowisku, a także w kontekście regulacji prawnych oraz rozwiązań organizacyjnych i metodycznych wspierających ich edukację i integrację

Dr Anna Młynarczuk-Sokołowska ma duże ilościowo osiągnięcia publikacyjne, obejmujące łącznie 77 publikacji. Jej dorobek obejmuje:

- 3 monografie autorskie, w tym jedną wchodzącą w skład jej głównego osiągnięcia naukowego i dwie monografie podoktorskie,
- 1 raport z badań w formie książkowej (on-line),
- 2 monografie współautorskie,
- 5 monografii pod redakcją,
- 32 teksty w renomowanych czasopismach naukowych, takich jak "Intercultural Education", "The New Educational Review", "Journal of Comparative Education Review", "Polish Journal of Educational Studies", "Edukacja Międzykulturowa", "Kultura i Edukacja", "Ruch Pedagogiczny", "Forum Pedagogiczne", "ACTA Universitatis Nicolai Copernici", "Pogranicze. Studia Społeczne", "Przegląd Krytyczny", "Parezja", w tym recenzje i sprawozdania. Publikacje te obejmują zarówno czasopisma wysokopunktowane (do 140 pkt.), jak nowopowstałe, które jeszcze nie otrzymały punktacji ministerialnej,
- 1 numer czasopisma pod jej redakcją,
- 33 rozdziały w monografiach.

Aktywność ekspercka

Dr Anna Młynarczuk-Sokołowska pełni rolę ekspertki w zakresie oceny wniosków grantowych w instytucjach rozdzielających granty np. NAWA, NCN. Pełniła także rolę ekspertki w innych

instytucjach korzystających z jej doświadczeń naukowych oraz dydaktycznych np. ORE, Urząd do Spraw Cudzoziemców, FRSE, Fundacja Otwartej Edukacji, RPO, Urząd Miejski w Białymstoku. W ten sposób łączy swoją wiedzę i doświadczenie akademickie z działalnością ekspercko-recenzencką. To ważne doświadczenia profesjonalne, ale również przestrzeń do ukazywania specyfiki dyscypliny naukowej, którą reprezentuje poza hermetycznym środowiskiem pedagogicznym.

Aktywność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna – ujęcie całościowe

Dr A. Młynarczuk-Sokołowskiej jest aktywną badaczką, autorką licznych publikacji naukowych, ekspertką. Regularnie publikuje, uczestniczy w życiu naukowym, pracuje na rzecz środowiska naukowego. Uczestniczy w gremiach eksperckich, pracuje redaktorsko, jest (współ)organizatorką wydarzeń naukowych. Rozwija swoją karierę nauczycielki akademickiej uczestnicząc w wizytach studyjnych krajowych i zagranicznych. Od początku kariery jest aktywna w obszarach badawczych, które od lat konsekwentnie rozwija w macierzystym ośrodku naukowym. Przedstawione „sprawozdanie” z kariery Habilitantki, daje możliwość uznania jej aktywności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej jako ilościowo ponadstandardowej, społecznie zaangażowanej, konsekwentnie rozwijanej i mądrze prowadzonej.

Część II: Ocena głównego osiągnięcia naukowego wskazanego przez Habilitantkę

Główne osiągnięcie naukowe wskazane przez Habilitantkę dr Annę Młynarczuk-Sokołowską to monografia: „Codziennosc polskiej szkoły z perspektywy dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów” (Wyd. UwB, Białystok, 2022, ss. 460).

Ocena dzieła habilitacyjnego będzie ukazana w sześciu aspektach: 1. aktualność monografii, jej znaczenie społeczne oraz edukacyjne; 2. teoretyczne podstawy problematyki badawczej; 3. metodologiczne zaawansowanie projektu badania; 4. praca z materiałem empirycznym (analiza, wnioski, rekomendacje); 5. wykorzystanie źródeł bibliograficznych; 6. krytyka: *toomuchness*/nadmierność vs. istota problemu przymusowej migracji.

1. Aktualność monografii, jej znaczenie społeczne oraz edukacyjne

Monografia „Codzienność polskiej szkoły autorstwa A. Młynarczuk-Sokołowskiej podejmuje kwestie o znaczącej aktualności i wadze społeczno-edukacyjnej. Obrana tematyka, koncentrująca się na codzienności szkoły w Polsce, zwłaszcza w kontekście edukacji dzieci i młodzieży z środowiska przymusowych migrantów, odzwierciedla jedno z kluczowych wyzwań współczesnych systemów edukacyjnych. Poruszenie tej problematyki w kontekście polskiej rzeczywistości szkolnej jest szczególnie istotne w świetle rosnącej liczby migrantów i ich dzieci w polskim społeczeństwie. Szczególnym kontekstem, przy lekturze monografii, jest doświadczenie pełnoskalowej wojny w Ukrainie, która trwa od 24 lutego 2022 roku oraz to w jaki sposób zmieniła ona doświadczenia polskie edukacyjne. Praca z uczniami migrantami i uchodźcami przestała być marginalnym doświadczeniem oraz wymówką wobec braku spójnych programów edukacyjnych i polityki migracyjnej państwa. Praca ze zróżnicowanymi kulturowo, językowo, etnicznie czy religijnie grupami uczniowskimi stała się jednym z ważniejszych aspektów w funkcjonowaniu polskich szkół, pracy nauczycielskiej. To wyzwanie, które zmusza do konfrontacji z odkładaną tematyką. Cieszę się że monografia może być użyteczna właśnie w tym zakresie i obecnym czasie.

Monografia A. Młynarczuk-Sokołowskiej, nie odnosząc się bezpośrednio do wydarzeń z 2022 roku, skupia się na zagadnieniach integracji, różnorodności kulturowej i społecznej, co ma bezpośrednie przełożenie na politykę oświatową oraz praktyki pedagogiczne. Ta perspektywa wzbogaca dyskurs edukacyjny o nowe wymiary, podkreślając potrzebę adaptacji systemu edukacji do zmieniającej się demografii społeczeństwa. Wprowadza do tematyki zarówno prezentując kompleksowe ujęcie problematyki uchodźstwa w Polsce (koncentrując się na aspektach historycznych i prawnych), jak i praktyk edukacyjnych, kontekstów ich wdrażania, a w dalszej części doświadczeń uczniowskich (co uważam za najcenniejsze w tomie).

Autorka szczegółowo analizuje dynamikę napływu uchodźców od końca lat 90. XX wieku, zwracając uwagę na znaczący wzrost liczby wniosków o status uchodźcy, szczególnie od 1998 roku. Pierwszy okres budowy systemu ochrony przymusowych migrantów w Polsce zakończył się wprowadzeniem ważnych regulacji prawnych, w tym nowej Konstytucji RP z 1997 roku i ustawy o cudzoziemcach. Młynarczuk-Sokołowska podkreśla znaczenie tych zmian dla zachowania jedności rodziny uchodźczej i wprowadza kontekst prawny dotyczący polityki migracyjnej w Polsce. Jasne staje się również, że progresywne rozwiązania z lat 90. nie były inspiracją dla kolejnych rządów, ignorujących tematykę (wielokontekstowych) migracji i

gotowości państwa do działania. Na próżno. Stała się ona elementem naszej rzeczywistości bez pytania o to, czy chcemy być otwarci na migracje. Wojna ukazała niegotowość państwa i niezwykle samoorganizację społeczeństwa podejmującego masowo przybywających Ukraińców i wspierających uchodźców na granicy polsko-białoruskiej.

Książka omawia również wyzwania związane z zapewnieniem infrastruktury dla rosnącej liczby uchodźców, w tym konieczność otwierania nowych ośrodków pobytowych. Autorce udało się ukazać trudności, z jakimi spotykają się uchodźcy w Polsce, w tym problemy z integracją społeczną i ekonomiczną. Habilitantka omawia różne formy ochrony udzielanej uchodźcom, takie jak status uchodźcy, ochrona uzupełniająca czy azyl. Zwraca uwagę na różnice między nimi oraz na kryteria, które muszą być spełnione, aby dana osoba mogła uzyskać ochronę. Podkreśla również znaczenie instytucji zajmujących się sprawami uchodźców, takich jak Urząd do Spraw Cudzoziemców czy Rada do Spraw Uchodźców, oraz ich rolę w procesie integracji uchodźców.

Monografia w zakresie aktualności, stanowi on cenne źródło wiedzy na temat wyzwań, z jakimi zmagają się Polska w zakresie zarządzania migracją i integracji uchodźców. Nie jest to już najbardziej aktualna pozycja dotycząca działań migracyjnych w Polsce i odpowiedzi oświatowych na nie, ze względu na dynamikę zmian społecznych i politycznych w latach 2022-24, ale stanowi dobre podsumowanie kluczowych kategorii powiązanych z siłowymi migracjami oraz ich systemowymi konsekwencjami. Jednak przede wszystkim to oddanie głosu tym, którzy zwykle w tych sytuacjach są wyguszani: dzieciom i młodzieży z doświadczeniami migracyjnymi. To warte docenienia działanie naukowe!

2. Teoretyczne podstawy problematyki badawczej

Monografia prezentuje dogłębne i kompleksowe (niekiedy nawet nazbyt szczegółowe i nadmiernie rozbudowane) opracowanie teoretyczne problematyki badawczej. Autorka wykorzystuje szeroki zakres literatury, co świadczy o gruntownym przygotowaniu teoretycznym i rozległej znajomości tematu. Podjęta problematyka badawcza, obejmująca doświadczenia codzienności szkolnej przez dzieci i młodzież migrantów, jest przedstawiona z wykorzystaniem różnorodnych kategorii teoretycznych, co pozwala na wielowymiarową analizę. Takie podejście pozwala czytelnikowi na głębsze zrozumienie złożoności i wieloaspektowości codzienności szkolnej w kontekście migracji. Autorka w sposób umiejętny łączy teorię z praktyką, co przekłada się na bogactwo i różnorodność perspektyw badawczych.

Analiza tekstu pod kątem teoretycznych podstaw wskazuje, że praca ta opiera się na solidnych ramach teoretycznych i jest dobrze zakorzeniona w aktualnych podejściach w naukach społecznych. Praca ma charakter interdyscyplinarny, łączy perspektywy: pedagogiczną, socjologiczną, psychologiczną i prawną w analizie codzienności polskiej szkoły jako miejsca interakcji międzykulturowych. Przez to staje się wartościowym źródłem wiedzy na temat oddziaływania doświadczeń ruchów migracyjnych na społeczeństwo polskie i system edukacyjny, a także na procesy integracji i adaptacji uchodźców. Wykorzystane w pracy badawczej teorie zapewniają solidną bazę teoretyczną do analizy doświadczeń szkolnych dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów, pozwalając na zrozumienie ich perspektywy i wyzwań, z jakimi się spotykają.

3. Metodologiczne zaawansowanie projektu badania

Projekt badawczy przedstawiony w monografii charakteryzuje się wysokim poziomem metodologicznego zaawansowania. Autorka wykorzystwała różnorodne metody badawcze, co pozwala na dogłębną analizę badanego zjawiska. Stosowane metody, w tym rozbudowana analiza danych jakościowych, umożliwiają kompleksowe ujęcie tematu i zapewniają wiarygodność wyników. Różnorodność metodologiczna świadczy o dobrym poziomie naukowego opracowania tematu oraz o umiejętności Habilitantki w zastosowaniu odpowiednich narzędzi badawczych do eksploracji złożonego tematu.

Cele badawcze projektu zostały precyzyjnie określone, co pozwala na skupienie się na konkretnych aspektach codzienności polskiej szkoły. Taka precyzja jest kluczowa dla efektywności badań, ponieważ umożliwia skoncentrowanie zasobów i wysiłków na najbardziej istotnych obszarach tematu. Jest to również istotne dla zapewnienia wiarygodności i rzetelności wyników.

Projekt wykazuje elastyczność w dostosowywaniu metod do potrzeb badania. Taka elastyczność jest kluczowa, ponieważ pozwala na reagowanie na nieprzewidziane okoliczności i zmieniające się warunki badawcze. Jest to istotne w badaniach społecznych, gdzie dynamika środowiska może wpływać na wyniki i wymagać modyfikacji podejścia.

Realizacja projektu badawczego w obranej tematyce musi być szczególnie wrażliwa na kwestie etyczne. Autorka zwraca uwagę na aspekty etyczne, co jest niezwykle ważne w badaniach społecznych, szczególnie tych dotyczących pracy z dziećmi i młodzieżą. Uwzględnienie etyki w metodologii badań zapewnia, że badania są przeprowadzane w sposób odpowiedzialny i z

poszanowaniem praw uczestników, co jest kluczowe dla utrzymania wiarygodności i szacunku w społeczności naukowej

Projekt badawczy został zrealizowany w oparciu o podejście konstruktywistyczne, które traktuje badane zjawiska jako konstrukcje, a także dane analizy. W pracy skoncentrowano uwagę na dzieciach i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów, postrzegając ich jako aktorów oraz (współ)konstruktorów własnej rzeczywistości rozwoju i biografii.

Wykorzystano metodologię teorii ugruntowanej (choć po dogłębnej analizie rozdziału metodologicznego oraz empirycznych uważam, że to elementy GTM, nie w pełni kompleksowy projekt w tym ujęciu), która jest zgodna z podejściem konstruktywistycznym i wpisuje się w interpretatywną tradycję badawczą. Teoria ugruntowana, zgodnie z założeniami Charmaz, służy wchodzeniu w światy uczestników badań i konfrontowaniu własnej perspektywy badacza z punktem widzenia osób uczestniczących w badaniach. Praca wyraźnie odróżnia się od tradycyjnych akademickich metod budowania teorii, koncentrując się na empirycznych danych i interakcjach z uczestnikami badań w ich naturalnym otoczeniu.

Podsumowując, praca ta wydaje się być właściwie oparta na ramach metodologicznych. Dobór konceptu metodologicznego badania jest i właściwie uzasadniony. Praca ta skutecznie łączy teoretyczne podejście konstruktywistyczne z praktycznym zastosowaniem (upieram się, że elementów) metodologii teorii ugruntowanej, co pozwala na głębokie zrozumienie i analizę doświadczeń dzieci i młodzieży z kontekstu przymusowych migrantów w polskim środowisku szkolnym.

4. Praca z materiałem empirycznym (analiza, wnioski, rekomendacje)

Monografia wykazuje się szczególną starannością w opracowaniu danych, ich analizie oraz formułowaniu wniosków i rekomendacji. Autorka prezentuje dane w sposób klarowny i przystępny, co ułatwia ich interpretację. Analiza danych jest przeprowadzona z zachowaniem rygoru naukowego, a wnioski wypływające z analizy są dobrze uargumentowane i oparte na solidnych podstawach badawczych. Autorka formułuje także praktyczne rekomendacje, które mogą być przydatne dla praktyków edukacyjnych, co świadczy o jej zaangażowaniu w przekładanie wyników badań na praktyczne rozwiązania. Taki sposób pracy z danymi demonstruje, że Badaczka nie tylko skupia się na teoretycznych aspektach tematu, ale również przykładą wagę do jego praktycznych implikacji.

Niekiedy zaskakiwało mnie, że wyciągane wnioski nie były nadmiernie odkrywcz. Nie poznałem całego materiału empirycznego i szczegółowego sposobu pracy analitycznej z danymi, ale zabrakło mi nieco pogłębionych interpretacji doświadczeń dzieci i młodzieży. Autorka ukazała w bardzo rozbudowanym rozdziale 4, wnioski oczywiste. Mając bardzo ważny, unikatowy i trudny materiał badawczy, mam wrażenie, że nie „wyciągnęła” z niego specyfiki przypisanej doświadczeniom badanych. Być może to wina kodowania danych, być może celowe zamierzenie. Nie dezawuuję wyników, ale wiem że w tego typu projektach badawczych analizy pozwalają na bardziej dogłębne wyciągnięcie wniosków (o tym chętnie podyskutuję z Badaczką).

5. Wykorzystanie źródeł bibliograficznych

Wykorzystanie źródeł bibliograficznych w monografii jest na wysokim poziomie. Autorka dokładnie dokumentuje wykorzystane materiały, co świadczy o dokładności i jej erudycji w pracy naukowej. Bibliografia zawiera szeroki zakres literatury, co pozwala na ugruntowanie badań w istniejącym korpusie wiedzy. Zastosowanie różnorodnych źródeł, zarówno krajowych, jak i międzynarodowych, wskazuje na globalne ujęcie problematyki oraz na otwartość autorki na różne perspektywy i podejścia. Taka różnorodność bibliograficzna jest szczególnie istotna w badaniach o tak złożonym i wielowymiarowym charakterze, jakim jest codzienność szkolna w kontekście migracji.

6. Krytyka: *too-muchness*/nadmierność vs. istota problemu przymusowej migracji

Uważam, że monografia A. Młynarczuk-Sokołowskiej jest udanym dziełem, nie ma wątpliwości. Muszę jednak gwoli pracy recenzenckiej poddać krytyce nadmierność/*too-muchness*, od której nie sposób uwolnić się od pierwszej do ostatniej strony książki.

To bardzo obszerna monografia (460 s.), z wielce rozbudowaną strukturą. Autorka ultrakompleksowo pochodzi do tematyki przymusowych migracji, interdyscyplinarnie umocowuje teoretyczny koncept badania. Z barokową szczegółowością opisuje metodę (60 s.!). Rozdziały empiryczne są bogate, zasobne w treści, jednak zupełnie oczywiste wnioski (co wypomiałem powyżej) nie są oczekiwanym – przeze mnie – spektakularnym zakończeniem (aczkolwiek to sprawa oczywiście indywidualnych potrzeb czytelnika).

Wszystkiego jednak jest za dużo! Wiem, że to praca awansowa. Uważam, że powinna być erudycyjna. Jednak owe *too-muchness* sprawia, że praca traci największy walor – nie stanie się popularną pomocą w pracy nauczycielskiej z dziećmi migrantami. Jest to skomplikowane,

hermetyczne językowo dzieło, które wymaga mnóstwa czasu i zaawansowanej wiedzy z nauk społecznych, aby móc je wykorzystać do pracy edukacyjnej. Nie będzie zatem *manuałem* w pracy pedagogicznej. A w takim aspekcie postrzegałem główne zadanie tejże monografii.

Istota problemu przymusowej migracji dotyczy spotkania z nową rzeczywistością, nową kulturą, nowym językiem, instytucjami państwa przyjmującego migrantów. Po obu stronach to sytuacja stresująca (choć niepomiarne większy stres towarzyszy migrantom, szczególnie dzieciom). Praca badawcza Habilitantki jest niezmiernie ważna dla polskiej praktyki edukacyjnej, ponieważ uzupełnia „braki systemowe”. Niestety mam wrażenie (a nawet przekonanie), że chociaż wykonała swoją pracę bardzo sumiennie w tej formule nie spełni ona roli „kaganka oświaty”.

Dodatkowe zainteresowania naukowe wskazane przez Habilitantkę

Dr Anna Młynarczuk-Sokołowska dołączyła również wykaz dodatkowych zainteresowań naukowych, które pogrupowała w trzech wątkach:

- A. *Proces adaptacji dzieci i młodzieży ze środowisk migracyjnych do nowej rzeczywistości społeczno-kulturowej;*
- B. *Polski system oświaty wobec edukacji i integracji uczniów z doświadczeniem migracji;*
- C. *Kompetencje zawodowe nauczycieli/pedagogów w kontekście pracy w środowisku zróżnicowanym kulturowo.*

Po przeanalizowaniu opisów oraz wybranych tekstów z każdego wątku mogę potwierdzić dużą wagę społeczną i naukową poruszanych tematów. Każdy z nich został opatrzony skrupulatnym opisem ukazującym specyfikę działań oraz publikacjami, które charakteryzują się dobrą jakością pracy naukowej oraz metodologiczną poprawnością. To uzupełnienie dzieła habilitacyjnego czytam jako intelektualną drogę Habilitantki do przygotowania swojej najważniejszej monografii „Codzienność polskiej szkoły...” oraz projektu badawczego, który był jej podstawą.

Jestem pod wrażeniem aktywności, zaangażowania i pracowitości dr A. Młynarczuk-Sokołowskiej, a udostępnione dodatkowe wątki pracy naukowej oceniam pozytywnie.

Część III: Konkluzja

Dzieło habilitacyjne „Codzienność polskiej szkoły z perspektywy dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów” Anny Młynarczuk-Sokołowskiej stanowi istotny wkład w dyskusję na temat edukacji międzykulturowej w Polsce. Autorka, właściwie łącząc teorię z praktyką proponuje nowe perspektywy na zrozumienie doświadczeń edukacyjnych w kontekście migracji. Książka jest cennym źródłem wiedzy nie tylko dla naukowców, osób tworzących polityki społeczne (może także w końcu politykę migracyjną). Mam nadzieję, że będzie także użyteczna dla osób pracujących edukacyjnie.

Dokonując analizy dokumentacji przedstawionej przez dr Annę Młynarczuk-Sokołowską (w oparciu o art.219, ust.1, pkt.2 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dn. 20 lipca 2018 r.), a w szczególności jej monografii wskazanej jako dzieło habilitacyjne, wyrażam pełne przekonanie, że ustawowe warunki określone dla postępowania habilitacyjnego zostały całkowicie spełnione. Uważam, że dzieło habilitacyjne stanowi znaczący wkład w rozwój dyscypliny pedagogika. Popieram wniosek o nadanie dr A. Młynarczuk-Sokołowskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

dr hab. Paweł Rudnicki, prof. Uniwersytetu DSW

recenzent